

Katedra Teologii Katolickiej

Uniwersytet w Białymstoku

Propozycja wykładów na rok akademicki 2022/2023

1. Epistemologia teologiczna

(30/15 godz. – wersja rozszerzona i krótsza)

Treści wykładu, poprzez analizę historyczno-teologiczną, dostarczą argumentów dotyczących rozumienia teologii. Prawda wiary odnosi ludzi do jednego Boga. Uczestniczący w zajęciach otrzyma ogólne i szczegółowe motywy przemawiające za tym czy prawdziwy Bóg jest prawdziwym Absolutem, czy są godne zaufania źródła, które mówią o Bogu w ten właśnie sposób. W trakcie wykładów prezentowane będą tematy związane z genezą „Prawdy teologicznej” a analizowany jej stan ma przyczynić się do wyakcentowania argumentów wiarygodności świadectw, dzięki którym wierzący zawierzyli sobie Bogu. W oparciu o refleksję teologiczną i nauczanie Magisterium Kościoła przedmiotem staje się ustalenie możliwości argumentacyjnego sprawdzania wiary w Boga.

Artemiuk P., *Historia – wiara – nauka. Źródła poznania Jezusa Chrystusa*, Płock 2018.

Evans C. S., *Dlaczego wiara chrześcijańska wciąż ma sens*, Warszawa 2020.

McGrath A. E., *Apologetyka po prostu. Jak pomóc poszukującym i sceptykom w odnalezieniu wiary*, Poznań 2020.

Pyda J. (red.), *Teologia filozoficzna. Bóg i inne osoby*, t. V, Poznań Kraków 2013.

Werbick J., *Wprowadzenie do epistemologii teologicznej*, Kraków 2014.

2. Tajemnice Wszechświata Dialog wiary z rozumem

(30/15 godz. – wersja rozszerzona i krótsza)

Treści wykładu skonstruowane są w oparciu o fundamentalne kwestie związane z pochodzeniem i sensem życia, celowością istnienia świata i próbą jej odczytania przez umysł człowieka, zdolnością zwrócenia się przez człowieka ku argumentom naukowym, religijnym i tzw. zdrowego rozsądku. To także zmierzenie się z kwestią pytającą o granice poznania, sposób rozumienia świata o jego przyczyny, porządek i sens. Wykład, w którym rozwijane są takie zagadnienia jak: czym jest rzeczywistość, filozofia bytu, czas jako *chronos* i *Kairos*, ciągłość czasoprzestrzeni a wieczność, problem ewolucji świata i człowieka i wiara w stworzenie, angelologia i demonologia, teologia i nauka w dialogu - zasada komplementarności, ma na celu umożliwić konfrontację syntetycznego ujęcia zagadnień dotyczących świata, życia i człowieka w świetle odkryć z gruntu wiary i hipotez naukowych.

Drees W.B., *Nauka wobec wiary. Spory, debaty, konteksty*, Kraków 2016.

Heller M., *Bóg i nauka*, Kraków 2015.

Lennox J.C., *Czy nauka pogrzebała Boga?*, Poznań 2018.

McMullin E., *Ewolucja i stworzenie*, Kraków 2014.

3. Początki międzykulturowości Europy

(30/15 godz. – wersja rozszerzona i krótsza)

Treści wykładu ukierunkowują na zrozumienie procesu kształtowania tożsamości w Europie międzykulturowej. Dostarczają refleksji na temat wspólnego dziedzictwa duchowego,

filozoficznego, teologicznego, kulturowego jak też sprzyjają zauważeniu wspólnych wartości wpisujących się w koncepcję osoby ludzkiej, wolności, etyki bycia. Przybliżają duchowe oblicze międzykulturowej Europy pierwszych wieków. Uczą poszanowania praw człowieka, otwarcia na rzeczywistość międzykulturową i odpowiedzialności za wspólne dziedzictwo dziejów z przeszłości.

- Adamek Z., *Elementy wiedzy o kulturze*, Tarnów 2001
- Benke Ch., *Historia duchowości chrześcijańskiej w zarysie*, Kielce 2009
- Dumézil B., *Chrześcijańskie korzenie Europy*, Kęty 2008
- McCormick M., *Narodziny Europy*, Warszawa 2007
- Pelikan J., *Powstanie wspólnej tradycji*, Kraków 2008

4. Wybrane zagadnienia z etyki

Wykład ma przyczynić się do zainteresowania etyką, która ma inspirować do odpowiedzi na pytania o normy w postępowaniu. Dostarczy refleksji na temat etyki wartości i zasad, etyki normatywnej, specyfikacji czynów ludzkich i zasad wartości moralnych. Uczy wrażliwości moralnej osobistej w sumieniu i poszanowania praw drugiego człowieka a także odpowiedzialnego normatywnego stosunku do świata rzeczywistego i w przestrzeni wirtualnej.

- Anzenbacher A., *Wprowadzenie do etyki*, Kraków 2008
- Kocikowski A., Górniak-Kocikowska K., Bynuma T. (red.), *Wprowadzenie do etyki informacyjnej*, Poznań 2001.
- Szostek A., *Pogadanki z etyki*, Częstochowa 2008.
- Williams B., *Moralność. Wprowadzenie do etyki*, Warszawa 2000

5. Religia i religijność wobec społeczeństwa ryzyka

(30/15 godz. – wersja rozszerzona i krótsza)

Religia wraz ze składającymi się na nią różnymi elementami, tj. wspólnotą, kultem, doktryną i doświadczeniem jawi się jako całość. Treści wykładu koncentrują się wokół głównych założeń istniejących religii jak też istoty fenomenu doświadczenia religijnego w przestrzeni między fundamentalizmem a postmodernistycznym *anything goes*, która wydaje się wyrażać w różnorodnych formach ożywienia religijnego w społecznościach. Celem jest uświadomienie wzajemnego postrzegania wyznań w obrębie chrześcijaństwa (katolicyzm, prawosławie, protestantyzm) na inne religie jak też innych religii na siebie nawzajem (Judaizm, Islam, Hinduizm, Buddyzm) co może przyczynić się do zintensyfikowania wspólnego dialogu.

- Kamykowski Ł., *Pojęcie dialogu w Kościele katolickim*, Kraków 2003.
- Skierkowski M. (red.), *Chrześcijaństwo w kontekście judaizmu i islamu*, Warszawa 2003.
- Sochoń J., *Religia w projekcie postmodernistycznym*, Lublin 2012.
- Tworuszka U. (red.), *Religie świata w dialogu*, Poznań 2010.
- Zimoń H. (red.), *Dialog międzyreligijny*, Lublin 2004.

1. Europejskość Europy. Ewolucja idei

Celem wykładu jest ukazanie procesu ewolucji pojęcia „Europa” na przestrzeni wieków oraz próba określenia cech i wartości konstytuujących Europę pod względem kulturowym i cywilizacyjnym. To refleksja nad podstawą tożsamości europejskiej i próba określenia jej stałych, niezbywalnych wartości, których poszanowanie gwarantuje Europie dalsze trwanie, odejście od nich - unicestwienie. Obserwowane aktualnie i lansowane trendy w polityce i kulturze Kontynentu czynią tę alternatywę coraz bardziej realną, stąd proponowany temat jest szczególnie na czasie.

Problematyka wykładu jest osnuta wokół następujących tematów szczegółowych:

- Idea Europy.
- Narodziny Europy.
- Ewolucja „europejskości”.
- Wschód i Zachód w najnowszej historii Europy.
- „Cywilizacja zachodnia” a Europa.
- Akceptowalne porównania i fałszywe kontrasty.
- Wątek islamski na Kontynencie wczoraj i dziś.
- Tysiąc lat kameraderii polsko-niemieckiej z perspektywy XXI stulecia.
- Unia Europejska wczoraj, czyli o podziale na równych i równiejszych.
- Wspólnotowość i europejskość „Wspólnoty Europejskiej”.
- Historia a polityka

Davies N., *Europa*, Kraków 1998.

Dawson C., *Formowanie się chrześcijaństwa*, Warszawa 1987.

Dawson C., *Religia i powstanie kultury zachodniej*, Warszawa 1958.

Dawson C., *Tworzenie się Europy*, Warszawa 2000.

Halecki O., *Historia Europy, jej granice i podziały*, Lublin 1994.

Historia Europy Środkowo-Wschodniej, t. 1-2, red. J. Kłoczowski, Lublin 2000

Kłoczowski J., *Europa. Chrześcijańskie korzenie*, Warszawa 2004.

Kumor B., *Historia Kościoła*, t. 1-8, Lublin 2001-2004.

Narodziny średniowiecznej Europy, red. H. Samsonowicz, Warszawa 1999.

2. Podstawy cywilizacji europejskiej

Podstawowe zagadnienia:

- Chrześcijaństwo a świat grecki.
- Chrześcijańskie cesarstwo.
- Rola zakonów.
- Wędrówki ludów.
- Polityka kościelna Merowingów.
- Kościół w Cesarstwie Karolingów.
- Feudalna Europa i wiek anarchii.
- Cesarstwo Rzymskie Narodu Niemieckiego.
- Respublika christianorum.

- Wschód i Zachód w wiekach średnich.
- Schyłek jedności średniowiecznej.

Daniel-Rops H., *Kościół pierwszych wieków*, Warszawa 1997.

Davies N., *Europa*, Kraków 1998.

Dawson C., *Formowanie się chrześcijaństwa*, Warszawa 1987.

Dawson C., *Religia i powstanie kultury zachodniej*, Warszawa 1958.

Dawson C., *Tworzenie się Europy*, Warszawa 2000.

Holstein H., *U początków wspólnoty chrześcijańskiej*, Warszawa 1981.

Kłoczowski J., *Europa. Chrześcijańskie korzenie*, Warszawa 2004.

Markus R.A., *Chrześcijaństwo w świecie rzymskim*, Warszawa 1978.

Narodziny średniowiecznej Europy, red. H. Samsonowicz, Warszawa 1999.

Southern R. W., *Kształtowanie się średniowiecza*, Warszawa 1970.

Verbraken P.P., *Narodziny i wzrost Kościoła. Od czasów apostołskich do VIII w.*, Katowice 1988.

3. Cywilizacja zachodnia a historia Europy

Tak sformułowany temat jest kanwą do refleksji nad sformulowaniem „cywilizacja zachodnia” i jego zakresem semantycznym funkcjonującym w świadomości specjalistów od interpretacji dziejów europejskiego kręgu cywilizacyjnego zarówno w środowiskach akademickich zachodniej, (z odniesieniem do ośrodków akademickich amerykańskich), środkowej jak i wschodniej Europy. Analizie zostaną poddane stereotypy myślowe zakorzenione w zachodniej wizji cywilizacji europejskiej w konfrontacji z rzeczywistością Europy na wschód od Łaby i na północ od Alp. Konsekwencją tak budowanej konstrukcji myślowej będzie próba odpowiedzi na pytanie, na ile wizja Europy w wydaniu człowieka Zachodu pokrywa się z jej obrazem ukształtowanych w umysłach ludzi Wschodu. Zatem jedna Europa, czy dwie Europy?

Davies N., *Europa*, Kraków 1998.

Dawson C., *Religia i powstanie kultury zachodniej*, Warszawa 1958.

Dawson C., *Tworzenie się Europy*, Warszawa 2000.

Halecki O., *Historia Europy, jej granice i podziały*, Lublin 1994.

Historia Europy Środkowo-Wschodniej, t. 1-2, red. J. Kłoczowski, Lublin 2000.

Kłoczowski J., *Europa. Chrześcijańskie korzenie*, Warszawa 2004.

Kulczycki J., *Eastern Europe in Western Civilization Textbooks. The Example of Poland*, „*The History Teacher*”, 2005, nr 2, s. 153-177.

Wandycz P., *Cena wolności. Historia Europy Środkowo-Wschodniej od średniowiecza do współczesności*, Kraków 1995.

4. Wybrane zagadnienia kultury bizantyńskiej

Podczas zajęć zostaną omówione wybrane, istotne zagadnienia kultury bizantyjskiej jako kontynuacja, dopełnienie i wypełnienie dorobku cywilizacyjnego Imperium Rzymskiego, ze szczególnym uwzględnieniem oryginalnego charakteru kulturowego tej części kontynentu europejskiego. Omówione zostanie proces ewolucji cywilizacyjnej świata bizantyjskiego, zmieniającego swe oblicze pod wpływem kultur wschodnich, przez co, na skutek częściowej orientalizacji bizantyjskiej części Cesarstwa Rzymskiego, ukształtował się oryginalny, niepowtarzalny, samodzielnie funkcjonujący i rozwijający się krąg cywilizacyjny współtworzący dorobek kulturowy Europy. Stąd znajdą tu miejsce także treści charakteryzujące ewolucję myśli filozoficznej, historycznej, politycznej, prawa i dyplomacji.

Szczegółowe omówienie znajdą następujące tematy:

1. Bizancjum jako kontynuacja dorobku cywilizacyjnego *Imperium Romanorum*
2. Aspekty ekonomicznego i politycznego rozwoju Bizancjum.
3. Bizancjum jako mocarstwo polityczne i dominant ekonomiczny.
4. Główne kierunki rozwoju cywilizacji bizantyńskiej
5. Ewolucja myśli filozoficznej, historycznej, prawa i dyplomacji.
6. Architektura, rzeźba i malarstwo Bizancjum
7. Literatura
8. Muzyka
9. Podstawowe, charakterystyczne cechy religijności.
10. Monastycyzm.
11. Kultura życia codziennego.
12. Miejsce kultury bizantyńskiej we współczesnej tożsamości mieszkańców Europy.

Angold M., *Cesarstwo Bizantyńskie 1025 – 1204. Historia polityczna*, Wrocław 1993.

Arnott P. D., *Bizantyjczycy i ich świat*, Kraków 1995.

Davies N., *Historia Europy*, Kraków 1998.

Gregory T., *Historia Bizancjum*, Kraków 2005.

Halecki O., *Historia Europy, jej granice i podziały*, Lublin 1994.

Haussig H., *Historia kultury bizantyńskiej*, Warszawa 1969.

Herrin J., *Bizancjum*, Poznań 2009.

Historia Europy Środkowo-Wschodniej, t. 1-2, red. J. Kłoczowski, Lublin 2000.

Roberson R. G., *Chrześcijańskie Kościoły Wschodnie*, Bydgoszcz 1998.

Zakrzewski K., *Bizancjum w średniowieczu*, Kraków 1995.

5. Rodzina jako środowisko kulturotwórcze w Polsce w XVI-XVIII wieku

W ramach zajęć podjęta zostanie problematyka całokształtu dorobku materialnego i duchowego zrodzonego w środowisku rodziny polskiej na przestrzeni trzech wieków dziejów narodu i państwa polskiego w okresie przedrozbiorowym. Omówienie znajdzie zagadnienie ogółu wartości, zasad i norm współżycia przyjętych przez rodzinę i w niej realizowanych. W tym kontekście obok sfery stricte materialnej analizie poddany zostanie ogół wytworów i osiągnięć z dziedziny sztuki, nauki, moralności, funkcjonujących w postaci dzieł artystycznych, wierzeń, obyczajów, a także uznanych wartości, takich jak: prawda, sprawiedliwość, wolność, równość itp. Podejmiemy zatem próbę określenia wpływu środowiska rodzinnego na poszczególne sfery życia społecznego, takich jak kultura polityczna, prawna, kultura pracy, czy kultura życia codziennego.

Baranowski B., *Życie codzienne małego miasteczka w XVII i XVIII w.*, Warszawa 1974.

Bogucka M., *Dzieje kultury polskiej do 1918 r.*, Wrocław 1987.

Bogucka M., *Staropolskie obyczaje w XVI-XVII w.*, Warszawa 1994.

Czapliński W., Długosz J., *Życie codzienne magnaterii polskiej w XVII w.*, Warszawa 1976.

Dyczewski L., *Rodzina twórcą i przekazicielem kultury*, Lublin 2003.

Gieysztorowa I., *Rodzina staropolska w świetle badań demograficznych*, [w:] *Spółeczeństwo staropolskie*, red. A. Wyczański, t. 2, Warszawa 1979.

Obyczaje w Polsce, red. A. Chwalba, Warszawa 2005.

Tazbir J., *Kultura szlachecka w Polsce. Rozkwit upadek relikty*, Warszawa 2002.

6. Kultura życia codziennego w Polsce w okresie przedrozbiorowym

Celem wykładu jest przedstawienie relacji na linii dwór – plebania – chata chłopska, ukazanie wzajemnych powiązań, wynikających z nich zobowiązań i rodzących się na tej linii tarć i konfliktów. Całość zostanie ukazana w szerokim kontekście kulturowym Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Słuchacze zostaną zapoznani z pozytywnymi i negatywnymi stronami osobistego i publicznego życia przedstawicieli poszczególnych warstw społeczeństwa Polski przedrozbiorowej.

Szczegółowe omówienie znajdą następujące tematy:

1. Świadomość narodowa.
2. Nauka i wiara.
3. Edukacja i wychowanie.
4. Kanon piękna.
5. Mąż i żona.
6. Zwyczaje i obrzędy rodzinne.
7. Budownictwo.
8. Upodobania kulinarne.
9. Życie towarzyskie.
10. Praca w gospodarstwie.
11. Praca w mieście.
12. Handel.
13. Różnorodność narodowościowa, religijna i wyznaniowa.

Brückner A., *Dzieje kultury polskiej*, t. 1-4, Warszawa 1991.

Bystron J. S. *Kultura ludowa*, Warszawa 1947.

Kultura ludowa Mazowsza i Podlasia. Studia i materiały, t. 1-5, red. A. Kołodziejczyk, A. Stawarz, Warszawa 1996-2002.

Čepienė I., *Historia litewskiej kultury etnicznej*, Kaunas 2000.

Gałąj R., *Życie codzienne szlachty polskiej w okresie sarmatyzmu*, Szczecin 1998.

Gloger Z., *Encyklopedia staropolska ilustrowana*, t. 1-4, Warszawa 1985.

Kołątaj H., *Pamiętnik o stanie duchowieństwa katolickiego polskiego i innych wyznań w połowie XVIII wieku*, Poznań 1840.

Kuchowicz Z., *Miłość staropolska: wzory – uczuciowość, obyczaje erotyczne XVI-XVIII wieku*, Łódź 1982.

Spółczesność polskie od X do XX wieku, red. I. Ihnatowicz, A. Mączek, Zientara, J. Żarnowski, Warszawa 1996.

7. Człowiek ubogi w społeczeństwie Polski przedrozbiorowej

Przedmiotem zajęć będzie refleksja nad przeżywaniem ubóstwa w warunkach, jakie tworzyło społeczeństwo Rzeczypospolitej w XVI-XVIII wieku. Jakkolwiek ubóstwo jest zjawiskiem zarówno jednostkowym, jak i społecznym, to jednak w sensie pierwotnym można mówić o ubóstwie określonego człowieka, jako istoty społecznej. To człowiek, jednostka, przeżywała niedostatek. To konkretny człowiek, indywidualnie, przeżywał dramaty, bóle, sytuacje trudne (samotność, chorobę, głód, niepewność jutra) z jednej strony, a z drugiej jego

doświadczeniem były indywidualnie postrzegane pozytywy tego stanu: brak troski o sprawę doczesne, swoisty szacunek, określone, ważne miejsce w hierarchii społecznej. Sposoby postrzegania swego ubóstwa były różne, zależały od okoliczności w jakich dana jednostka popadała w niedostatek: dla szlachetnie urodzonego ruina majątkowa była nieraz wielką tragedią; dla zakonnika, świadomie wybierającego ten stan, ubóstwo było bramą do nieba; dla urodzonego w nędzy było ono formą egzystencji zastaną, a ponieważ nie znał innego stylu życia, potrafił czerpać zeń niemało radości i swoiście rozumianej. W takim świetle jawi się przeżywanie ubóstwa w przeszłości, czego dowodem są wszelkiej proweniencji źródła archiwalne. Na ich podstawie oprzemy też nasze zadumanie.

W ramach zajęć zostaną poruszone następujące aspekty przeżywania ubóstwa:

1. Znaczenie i ewolucja pojęcia „ubóstwo” w świadomości społecznej od XVI do XVIII wieku.
2. Społeczeństwo stanowe jako element generujący stan ubogich.
3. Ubogi szlachcic.
4. Ubogi włościanin.
5. Ubogi duchowny.
6. Cienie i blaski ubóstwa.
7. Instytucja „dziadów”.
8. Status i pozycja społeczna „dziada”.
9. Korporacje „dziadów”.
10. Duchowni vagabundi.
11. Kwestarze.
12. Przytułki dla ubogich (szpitale, xenodochia).
13. Początki systemu ubezpieczeń społecznych.

Baranowski B., *Ludzie gościńca w XVII-XVIII w.*, Łódź 1986.

tenże, *Życie codzienne małego miasteczka w XVII-XVIII w.*, Warszawa 1975.

Berdecka A., Turnau I., *Życie codzienne w Warszawie okresu Oświecenia*, Warszawa 1969.

Gieysztorowa I., *Rodzina staropolska w świetle badań demograficznych* [w:] *Społeczeństwo staropolskie*, t. 2, Warszawa 1979.

Kamler M., *Świat przestępczy w Polsce XVI i XVII stulecia*, Warszawa 1991.

Karpiński A., *Pauperes. O mieszkańcach Warszawy XVI i XVII w.*, Warszawa 1983.

Łoziński W., *Życie polskie w dawnych wiekach*, Lwów 1906.

Rok B., *Człowiek wobec śmierci w kulturze staropolskiej*, Wrocław 1995.

Bylina S., *Kultura ludowa Polski i Słowiańszczyzny średniowiecznej*, Warszawa 1999.

Jelicz A., *Życie w średniowiecznym Krakowie*, Warszawa 1966.

Ptaśnik J., *Miasta i mieszczaństwo w dawnej Polsce*, Warszawa 1949.

Samsonowicz H., *Życie miasta średniowiecznego*, Warszawa 1970.

Zaremska H., *Bractwa w średniowiecznym Krakowie. Studium form społecznych form życia w średniowiecznym Krakowie*, Wrocław 1977.

Dola K., *Szpitale w średniowiecznej Polsce pod zarządem kościelnym*, [w:] *Studia i materiały. Instytut Studiów Kościelnych w Rzymie*, Rzym 1972, s. 173-214.

Glemma T., *Z dziejów szpitalnictwa kościelnego w dawnej Polsce*, „Caritas”, 2 (1946), nr 7, s. 5-10.

Kasabuła T., *Cech ubogich czyli Bractwo Miłosierdzia w Wilnie*, „Studia Teologiczne. Białystok, Drohiczyn, Łomża”, 20(2002), s. 363-375.

1. Judaizm: historia i współczesność

(30/15 godz. – wersja rozszerzona i krótsza)

Religia Izraela wywarła olbrzymi wpływ na formowanie się kultury europejskiej. W tym wykładzie pragnę przedstawić historię powstawania poszczególnych instytucji religijnych narodu żydowskiego, świąt i sposobów ich obchodzenia itp. Szczególną uwagę zwrócę na kulturę religijną judaizmu na ziemiach polskich do czasów Shoah. Przedstawię również współczesne zróżnicowane oblicze tej religii.

S. Schama, *Historia Żydów od 1000 r. p.n.e. do 1492 r. n.e.*, Poznań 2016.

G. Scholem, *O podstawowych pojęciach judaizmu*, Warszawa 2015.

J. Doktor, *Początki chasydyzmu polskiego*, Toruń 2017.

A. Grabski i inni, *Dzieje Żydów Polskich*, Warszawa 2018.

2. Ciało i dusza w historii

(30/15 godz. – wersja rozszerzona i krótsza)

Rozróżnienie pomiędzy elementami materialnymi i duchowymi obecnymi zarówno w człowieku jak i we wszechświecie ma długą tradycję, udokumentowaną zarówno w historii filozofii jak i w systemach teologicznych różnych religii. Także we współczesnej myśli naukowej temat ten stale powraca, niejednokrotnie budząc kontrowersje. Osobną kwestie jest wzajemne oddziaływanie na siebie obu tych elementów. W tym wykładzie chciałbym przedstawić różne sposoby ujmowania tego tematu pojawiające się na przestrzeni dziejów. Chciałbym także zarysować różne współczesne sposoby ujmowania tego tematu, łączące pola nauk filozoficznych, teologicznych i przyrodniczych.

F. Cricks, *Zdumiewająca hipoteza, czyli nauka w poszukiwaniu duszy*, Warszawa 1997.

J. P. Strumiłowski, *Niech się stanie ja!*, Kraków 2020.

R. Gregory, *Mind in science: A History of Explanation in Psychology and Physics*, London 1981.

3. „Sacrum” w historii ludzkości

(30/15 godz. – wersja rozszerzona i krótsza)

Badacze na przełomie XIX i XX w. wprowadzili do naukowego dyskursu termin *sacrum*, jako centralny element wyjaśniający zjawisko religijności. W tym wykładzie pragnę przedstawić historię i znaczenie tego terminu dla zrozumienia zjawiska religijności, a także przybliżyć sposób wyrażania się *sacrum* w historii ludzkości, poczynając od religii starożytnych Indoeuropejczyków aż do chrześcijaństwa i islamu.

M. Eliade, *Traktat o historii religii*, Warszawa 2009.

J. Ries, *Il Sacro nella storia religiosa dell'umanità*, Milano 2012.

K. Armstrong, *Krótką historia mitu*, Warszawa 2021.

4. Bogowie i ludzie na Starożytnym Bliskim Wschodzie

(30 godz.)

Celem tego wykładu jest zaprezentowanie mitologii ludów Starożytnego Bliskiego Wschodu, obejmując Sumerów, Egipcjan, Akadyjczyków oraz mieszkańców Ugarit. Jednocześnie pragnę przedstawić, w jaki sposób ta tradycja literacka wyrażała światopogląd wymienionych ludów.

A. Tronina, *Epos o Gilgameszu, wstęp i tłum*, Kraków-Mogilany 2017.

A. Tronina, *Księga Hioba*, Częstochowa 2013.

Near Eastern Religious Texts relating to the Old Testament, red. W. Beyerlin, London 1978.

G. von Rad, *Wisdom in Israel*, London 1972.

M. van der Mieroop, *Historia starożytnego Bliskiego Wschodu*, Kraków 2008.

5. Tematy biblijne w kulturze współczesnej

(30/15 godz. – wersja rozszerzona i krótsza)

Biblia jest nie tylko księgą religijną, ale także dziełem, które nie przestaje inspirować twórców kultury aż do czasów współczesnych. Celem tego wykładu nie jest ukazanie wątków biblijnych pojawiających się w szeroko rozumianej sztuce. Pragnę raczej wskazać, w jaki sposób współczesne dzieła sztuki podejmują poszczególne tematy inspirowane tekstami biblijnymi. Wybrałem następujące problemy: istnienie zła i niezawinionego cierpienia, wolność i wyzwolenie, indywidualizm i wspólnota, grzech i wybaczenie oraz pragnienie nieśmiertelności.

B. A. Strawn (red.), *The Bible and the pursuit of Happiness*, New York 2012.

T. Jelonek, *Teologia biblijna*, Kraków 2015.

K. Bukowski, *Biblia a literatura polska*, Warszawa 1984

6. Spotkanie kultur: judaizm, chrześcijaństwo pierwotne i świat grecko-rzymski

(30/15 godz. – wersja rozszerzona i krótsza)

Od czasu pojawienia się na Bliskim Wschodzie kultury hellenistycznej weszła ona w dialog z kulturą judaistyczną a później z tworzącym się chrześcijaństwem, czego przejawy znajdujemy już na kartach Biblii. Dialog ten nie zawsze przebiegał w sposób spokojny, jednak jego rezultaty w istotny sposób wpłynęły na formowanie się kultury europejskiej. W tym wykładzie pragnę przedstawić dzieje spotkania różnych wizji świata, analizując teksty hellenistyczne, judaistyczne i chrześcijańskie z okresu od III w. p.n.e., do III w. n.e.

M. Rosik, *Kościół a Synagoga*, Wrocław 2016.

F. Manns, *Jerusalem, Antioche, Rome. Jalons pour une theologie de l'Eglise de la circoncision*, Milano 2009.

M. Wojciechowski, *Wpływy greckie w Biblii*, Kraków 2012.

W. Chrostowski, *Między Synagogą a Kościołem*, Kraków 2015.

7. Zarys estetyki

(30/15 godz. – wersja rozszerzona i krótsza)

W XVIII w. estetyka została wyróżniona jako odrębna dziedzina filozofii. Zainteresowanie człowieka zagadnieniem piękna ma jednak znacznie dłuższą tradycję. W tym wykładzie pragnę zaprezentować rozwój poglądów w tej na przestrzeni wieków, oraz zarysować główne punkty zainteresowania estetyki współczesnej.

M. Gołaszewska, *Zarys estetyki*, Warszawa 1984.

W. Tatarkiewicz, *Dzieje sześciu pojęć*, Warszawa 2011.

A. C. Danto, *Czym jest sztuka*, Warszawa 2016.

8. Kościół w świecie współczesnym – zarys problematyki

(30 godz.)

Relacje pomiędzy religią chrześcijańską a rzeczywistością społeczną ma bardzo długą historię, obfitującą zarówno w przejawy harmonijnej współpracy jak i otwartego konfliktu. Także współcześnie mamy do czynienia – zarówno w Polsce jak i na całym świecie – z sytuacjami, w których rysują się zarówno miejsca do twórczego współdziałania, jak i nowe punkty zapalne. Wykład ten nie pretenduje do udzielania odpowiedzi na palące kwestie, służyć ma raczej do zrozumienia natury wzajemnej relacji pomiędzy wiarą chrześcijańską a rzeczywistością laicką.

L. Adamczuk, E. Firlit (red.), *Postawy społeczno religijne Polaków 1991-2012*, Warszawa 2013.

J. Mariański, *Kościół katolicki w Polsce w kontekście społecznym*, Warszawa 2018.

A. Potocki, *O Kościele także socjologicznie*, Warszawa 2017.

J. Ratzinger/Benedykt XVI, *Kościół. Wspólnota w drodze*, Kielce 2009.